

ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.

—οοο—

*Τῷ διευθυντῇ τῆς Πανδώρας.**Ἐν Ἱεροσολύμοις, τὴν 19 Ἀπριλίου 1864.*

Περὶ τῶν κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τοὺς Ἁγίους τόπους σκοπὸν ἔχω νὰ γράψω ἄλλοτε· τοιαύτη ὥμως ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις ἣν μοι προϋξένησεν ἡ θεὰ τῆς γῆς ὅπου ἐγεννήθη, ἐδίδασκε καὶ ἀπέθανεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἡμετέρας θρησκείας, ὥστε μοι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναβάλω ἀσθενή τινα σκιαγραφίαν τῶν μεγάλων καὶ ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν εἰς αἷς παρευρέθη. Ἡ ἐντύπωσις ἄλλως τε αὕτη εἶναι ὅλως φυσικὴ πρὸς τὸν Ἕλληνα, οὐ μόνον διότι ψηλαφεῖ οὕτως εἰπεῖν τὰ μέρη, μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ὁποίων ἐξοικειοῦται ἀπ' αὐτῆς αὐτοῦ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἀναγινώσκων τὰς Γραφὰς ἢ φοιτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξαίρεται τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐν τῇ ἀπωτάτῳ τῆς ἑλληνίδος ἐκείνῃ χώρᾳ, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς ζῆλος καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα, παλαίοντα αἰῶνας ὁλοκλήρους πρὸς ξένους καὶ ἐγχωρίους διωγμούς, πρὸς ξένους καὶ ἐγχωρίους ἐπιβουλὰς, πρὸς φανεροὺς καὶ ὑπόουλους ἀγῶνας, οὐδέποτε ἀπέκαμον, ἀλλ' ἀντιστρατευόμενα, ἀνίσχυρα αὐτὰ καὶ ἀπροσάτευστα, πρὸς ἰσχυροὺς καὶ φοβεροὺς ἀντιπάλους, ἐξενίκησαν ἐπὶ τέλους.

Τῆς ἀνενδότου ταύτης θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς πάλης, ἣτις κροτεῖται σήμερον ἐν Ἱεροσολύμοις ἐνθερμότερα ἢ ἄλλοτε, καὶ καθ' ἣν κινδυνεύει εἴπερ ποτὲ νὰ καταβληθῇ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιμονή, οὐδὲ καὶ μνεῖα γίνεται ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ὅπου ἀξιούμεν μὲν τὸ προνόμιον τῆς φιλοπατρίας, ἀπαιτοῦμεν δὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ γλώσσης κατὰ τὴν Ἀνατολήν. Ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὰ τῆς θρησκείας καὶ λησμονοῦντες ὅτι ταύτην εἶχομεν πατρίδα ἐπὶ τῆς δουλείας, καὶ ὅτι αὐτὴν ἔχουσι πατρίδα οἱ δοῦλοι ἡμῶν ἀδελφοί, πατρίδα παρήγορον, τρέφουσιν τὰς ἐλπίδας, συγχωνεύουσιν τοὺς κοινούς πύθους καὶ συνέχουσιν τὴν ἐθνικὴν ὑπαρξίν, ἐπιπίπτομεν, εἴποτε τύχει ἐν παράδῳ λόγος, λάβροι κατὰ τοῦ κλήρου, καὶ μυκτηρίζοντες συγχέομεν αὐτὸν μετ' ἐκείνης. Ἀλλ' ὥς οὐδὲν κοινὸν μετὰ παρνομοούντων δημοσίων λειτουργῶν καὶ πατρίδος, οὕτως οὐδὲν κοινὸν καὶ μετὰ παρεκτροπομένου ἱερατείου καὶ θρησκείας. Καὶ καθὼς παράδοξον φίλον τῆς πατρίδος ὁμολογοῦμεν ἐκείνον ὅς τις, διότι ἀπὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους σπαράσσεται ὑπὸ χειρῶν μισοφρόνων ἢ Ἑλλὰς, ἀντὶ νὰ οἰκτείρῃ καὶ περιθάλψῃ αὐτὴν καὶ ἀγωνισθῇ τὸ κατὰ δύναμιν ὑπὲρ τῆς διορθώσεως τοῦ κακοῦ, μισεῖ καὶ φεύγει τὴν πατρίδα, οὕτω περίεργοι χριστιανοὶ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ τινες, διότι παρεκτρέπεταί που κληρικὸς, καταδικάζουσιν αὐτὴν τὴν θρησκείαν. Πλὴν

τούτου ἡ κατὰ τοῦ κλήρου τοσαύτη καταφορά δεικνύει ἐπιπολαιότητα καὶ ἑλλειψιν κρίσεως ἢ τοῦλάχιστον ταχύτητα περὶ τὰς κρίσεις. « Πολιτεία γάρ, ἔλεγεν ὁ Πλάτων, ἀνατροφή ἀνθρώπων ἐστὶ, καλὴ μὲν ἀγαθῶν, μὴ καλὴ δὲ κακῶν. » Ἀντὶ ἄρα νὰ κατακρίνωμεν τὸν κλῆρον τῆς γείτονος χώρας, πρέπει μάλιστα νὰ θαυμάζωμεν ὅτι, καὶ τοι ἐν μὴ καλῇ πολιτεῖᾳ ἀνατρεφόμενος, καὶ τοι μετὰ τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας στρατολογούμενος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, (διότι οἱ ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀποφεύγουσι τὴν ἱερωσύνην,) δὲν στερεῖται καὶ ἀνδρῶν διαπρεπόντων ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ, καὶ μετ' ἀδαμάντου καρτερίας πολεμοῦντων, ὡς ἐν Ἱεροσολύμοις, ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν μνημείων καὶ κληροδοτημάτων. Ἀλλὰ περὶ τούτων πλεονέστερον ἄλλοτε. Ἄκουσον δὲ ὀλίγα περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, ἃ τινα σοὶ γράφω τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως.

Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ γίνονται ἐνταῦθα μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος, δι' ἣ καὶ παρρησίαι ὀνομάζονται. Γνωστὸν ὅτι περὶ τῆς κατοχῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐρίζουσι πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ξένα τινὰ ἔθνη, καὶ ὅτι πλὴν ἡμῶν ἱερουργοῦσιν ἐν αὐτῷ καὶ Λατῖνοι καὶ Ἀρμένιοι, κατὰ τινα δὲ γωνίαν καὶ Κόπται. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ εὐαγεῖς τινες θέσεις, οἷον ὁ Γολγοθᾶς καὶ τὸ Καθολικόν, ἰδίως εἰς ἡμᾶς ἀνήκουσαι, καὶ ἀνήκουσαι οὐχὶ κατὰ παραχώρησιν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἀκαταγώνιστον εὐστάθειαν τοῦ ἡμετέρου κλήρου. Εἰς τὸ Καθολικὸν λοιπὸν τοῦτο ἔλθων τὸν ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς τῶν Βαΐων, εἶδον αὐτὸ μεστὸν πλήθους κατέχοντος καὶ τὰς ἐλαχίστας θυρίδας καὶ τὰς στενωτέρας ὁπᾶς, καὶ σεσωρευμένου ἢ μᾶλλον κρεμαμένου ἀνωθεν τῶν κεφαλῶν ἡμῶν περὶ τὸν θόλον. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ συμπύκνωσις, ὥστε μόλις οἱ προπορευόμενοι καθάσιντες κατόρθουν ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀσθμαίνοντες καὶ πνευστιῶντες ν' ἀνοίγωσι μικρὰν θέσιν πρὸ ἐμοῦ ὅπως προτείνω τὸν πόδα.

Ἐλθὼν καὶ ὠθύμενος, παραγκωνίζων καὶ παραγκωνιζόμενος εἰσεχώρησα τέλος πάντων μέχρι τοῦ ἐξ ἀριστερῶν θρόνου τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ ἀναβὰς βαθμίδας δύο περισκόπου ἀνέτως τὰ περὶ ἐμέ. « Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Αἰθύπης τῆς κατὰ Κυρήνην, Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καὶ προσήλυτοι, Κρήτες καὶ Ἀραβες », καὶ στίφη Ῥώσων ἐκ Σιβηρίας καὶ Καμσάτιας καὶ Ἀστραχάν, καὶ Ἕλληνες φέροντες σταλὴν ἐθνοφύλακας, καὶ Βούλγαροι καὶ Δάκοι καὶ Ἰόηρες, ἰδοὺ ποῖοι οἱ συδρέουσιν

τες εἰς τῆς Ἀναστάσεως τὸν ναόν, « ἵνα ἀκούσωσι τῶν ἱερῶν λαλούντων τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ » τὰ μεγαλεία τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀπέναντι πατριαρχικός θρόνος ἦτο κενός, ἀποδημούντος εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῦ Πατριάρχου ἕνεκα τῆς ἱεροσυλίας τῶν ἐν Δακίᾳ μοναστηρίων, οἱ δὲ παρόντες ἀρχιερεῖς ἦσαν ἑπτὰ. Ἐκατὸν ἱερεῖς καὶ εἴκοσι διάκονοι, βαλόντες ἀνὰ δύο μετανόιας πρὸ τοῦ ἁγίου βήματος, τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τοῦ Τοποτηρητοῦ, ἐπανῆλθον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ περιβλήθέντες ὁμοιομόρφους πολυτελεῖς στολὰς ἐξῆλθον ἵνα ψάλλωσι τὸ *Ψῶς Μαρὸν*. Δὲν ἀνῆκον δὲ πάντες εἰς τὸν ναόν, ἀλλὰ καὶ οἱ προσκυνηταὶ καὶ οἱ παραπίδημοι φιλοτιμοῦνται νὰ ἱεουργῶσιν ἐν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ. Οἱ διάκονοι πλὴν τῶν θυμιατηρίων ἔφερον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ἀργυροχρύσους ναίσκους, περιέχοντας ἅγια λείψανα.

Ὁ ἐσπερινὸς διήρκεσε πολλὰς ὥρας, διότι ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, καθιερωμένος ὢν εἰς μοναχοὺς καὶ ἀσκητὰς, ἀκολουθεῖ τὰς διατάξεις τοῦ τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα, καθ' ὅς αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι παρατείνονται ἐπὶ μακρόν. Ἰπάρχουσιν ὁμῶς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἄλλαι Ἐκκλησίαι ἱεουργοῦνται καθ' ἑκάστην συντομώτερον χάριν τῶν λαϊκῶν. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι οἱ κληρικοὶ, καὶ αὐτοὶ οἱ προδεδηκότες τὴν ἡλικίαν, καὶ τοὶ καταπεπονημένοι ὑπὸ τῆς νηστείας καὶ τῶν κόπων, ἴστανται ὄρθιοι καθ' ὅλην τὴν ἀκολουθίαν, διαρκοῦσαν πολλάκις ἕξ καὶ ἑπτὰ ὥρας.

Τὴν ἐπιούσαν μετέβη ἀπὸ πρῶτης εἰς τὸν ναόν· τὰ πλήθη ἦσαν ἐτι πλέον πεπυκνωμένα καὶ ἡ δυσκολία τῆς εἰσόδου πολὺ μείζων τῆς χθές. Ὡς καὶ χθὲς ἡ ἐξουσία ἐτοποθέτησε χάριν τῆς τάξεως στρατιώταις ἐν τῷ ναῷ, διοικουμένους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατευμάτων. Ἐφέροντο δὲ μετὰ πλείστης κοσμιότητος, ἐνῷ ὁ ἀρχηγός, ἀνὴρ προσηνὴς καὶ φιλόφρων, ἐκ τῶν ἀριστευσάντων ἐν Κριμαίᾳ, κκτεγίνετο μόνος εἰς πρόληψιν ἢ καὶ κατάπαυσιν πάσης ἀταξίας. Τῶν ἑπτὰ ἱεουργούντων ἀρχιερέων αἱ ὁμοιόμορφοι στολὰὶ ἦσαν πολύτιμοι, μόνος δὲ ὁ Τοποτηρητὴς ἐστηρίζετο ἐπὶ ποιμαντικῆς ῥάβδου. Μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν σύμπας ὁ κληρὸς, παρακολουθούντων καὶ πολλῶν ἐξ ἡμῶν, μετέβη εἰς τὸ ἱερόν *Κουβούκλιον* ἐν ᾧ ὁ Ἅγιος Τάφος, ἵνα ψάλλῃ ἐν αὐτῷ δέξιν καὶ τελέσῃ περὶ αὐτὸ λιτανείαν. Ὁ Ἅγιος Πέτρος πλὴν τῆς βακτηρίας εἶχεν ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ Σταυρὸν κεκοσμημένον τιμίῳ ξύλῳ, δύο δὲ διάκονοι προπορευόμενοι, ἐστρέφοντο ἀνὰ πέντε ἢ ἕξ βήματα πρὸς αὐτὸν καὶ ἐθυμιάζον εὐλαβῶς τὸν Σταυρόν. Οἱ ὄχλοι ὥρμων ἀκατάσχετοι πρὸς τὸν σεβασμιὸν ἱεράρχην ἵν' ἀτπασθῶσι τὰς χεῖρας καὶ τὰ κράσπεδα αὐτοῦ. Τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη ἡ πρὸς τοῦτο εὐλάβεια καὶ σπουδή, ὥστε τολμῶς βεβαίως θὰ ἦτο ὅστις ἤθελε διστάσει νὰ ὁμολογήσῃ

ὅσιον τὸν οὐρανοδόμονα ἐκείνον πρεσβύτην. Κατάλευκον ἔχων τὸν πώγονα καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἥρεμα κεκυφώς διὰ τε τὸ γῆρας καὶ τοὺς ἀτρύτους κόπους καὶ τὸν ἀσκητικὸν βίον καὶ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα, ἀλλοιοῦται τὴν ὄψιν ὁσάκις ἐνδύεται τὴν ἱερὰν στολήν. Τὸ ἐπίκυρτον τῶν ὤμων ἐκλείπει, τὸ σῶμα ἀνερθεύεται, καὶ ὥσκει τις λάμψις, λάμψις « πίστεως ἐλπιζομένων καὶ ἐλέγχου πραγμάτων οὐ βλεπομένων » περιχέεται εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Ἡ λιτανεία ἐπανελήφθη τρίς· ἤκούοντο δὲ μετὰ τὴν ψαλμωδίαν καὶ περίεργοι καὶ καινοφανεῖς ἐνδείξεις τῆς εὐλαβοῦς ἀγαλλιάσεως τῶν αἰγυπτίων γυναικῶν. Ὡς καὶ ἐπὶ Ἡροδότου καὶ ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου αὐτοῦ, ἀπαρχαλλάκτως καὶ σήμερον αἱ γυναῖκες τῆς Αἰγύπτου ὀλολύζουσιν ὁσάκις πρόκειται ν' ἀποδείξωσι χαρὰν ἢ λύπην. Καὶ ὡς τότε ἐχρῶντο ὀλολυγῇ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱεροῖς,

« δοκέει δ' ἐμοίγε καὶ ἡ ὀλολυγὴ ἐν ἱεροῖσι ἐμβαῦτα πρῶτον γενέσθαι » (1), καὶ

« τὴν γὰρ Τρῶας ἔθηκας Ἀθηναίης ἑρείαν· αἱ δ' ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνη χεῖρας ἀνέσχον » (2), οὕτω καὶ σήμερον ὀλολύζουσαι διὰ μιᾶς πᾶσαι, ᾤξανον τὴν κατάνυξιν τῶν περιεστώτων. Ν.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

Η Ο Ι Η Σ Ι Σ.

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ.

Κοιμούντανε ὁ ἄνεμος βαθειὰ βαθειὰ στὰ ὄρη καὶ ἐλαφρὰ ἀναπνοὴ ῥοτίζονε τὴ λεία τὴν ἡσυγῇ τὴν θάλασσαν· καὶ ἐκείνη νεκρωμένη ἐστίνησε παράπονα λυπητερά θλιμμένα — Γιατὶ βαθειὰ κοιμήθηκες, ἄερα μου, ψυχὴ μου; ὅταν νεκρὴ αἰώνια νὰ εἶμαι ἐπαθεύσας ζωὴ μὲ ἔδιδες ἐσὺ καὶ μ' ἔρριχτες μὲ βία εἰς τὰ ἑπτὰ παιδάκια μου ποῦ ἔχω ἀγκαλιασμένα στὴν ἀγκαλιά μου τὴν ὕγρην· καὶ ἐγὼ τὰ ἐφιλοῦσα καὶ ἀντὶ νὰ βροῦν τὰ χεῖλη μου τὸ ἑμορφο κορμὶ τους, ταῖς ἀλυσίδαις εὐρισκα ψυχραῖς, καλυδόμεναι, καὶ τώρα ποῦ ἐσπᾶσανε ταῖς κρύαις ἀλυσίδαις νεκρὴ μ' ἀφίνεις νὰ θεωρῶ τὴ δίκαιη χαρὰ τους· καὶ δὲν μὲ σπρώχνεις νὰ χυθῶ ἐπάνω τους νὰ χύσω ὅση χαρὰ αἰσθάνομαι; μ' ἀφίνεις νὰ κρημῶμαι; Σὺν τ' ἀκουσε ὁ ἄνεμος ἀπ' τὸ Μωριά σηκώθη καὶ ἐσήκωσε ἕνα ὑψηλὸ καὶ ἀνδρειωμένο κῆμα, τὸ κύλησε, τὸ κύλησε, στὴ Ζάκυνθο τὸ ῥίχτει ποῦ εἶναι τριαντάφυλλο εἰς τοῦ Θεοῦ τὸν κόρφο, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ἔφερε εἰς τὰ νησιὰ τὰ ἄλλα καὶ φίλησε ἡ θάλασσα τὰ ποθητὰ παιδιὰ της, καὶ ἔπειτα ὁ ἄνεμος ἐγύρισε καὶ φέρνει τὸ κῆμα πίσω στὸ Μωριά καὶ μὲ χαρὰ τὸ ῥίχνει εἰς τὸ μεγάλο τοῦ Μωριά χαριτωμένο κόρφο.

(1) Ἡροδ. Δ'. 189. (2) Ἰλ. Ζ'. 300.